

74
74
نۆرك يوردى ④

ناشرى : نۆرك يوردى

مديرى : آق چورە اوغلى يوسف

يىل ۱۳۳۱ ۶ ۲۱ مائىس ۱۳۳۱ يىل ۴ جلد ۸ ۸۴

اجتماعات

«تورکچی لک»

وتورکچی لک ساحه تحقیقاتی .

بن ، بوندن تقریباً اون آلتی اون یدی سنه اول ، (صرف تصادفی اوله رق !) مشهور (ماکس مولر Max Müller) لک علم لسانه دائر یک معروف اولان کتابی کورمش و مراق ایدوب - شویله بر - قاریشدیرمشم . بر لسانک تکامل طبیعیسنه و کلمات مخصوصه نک تکیون و نشانه دائر اوراده مطالعه ایتمش اولدوغم نظریات - بر زمان - ذهنی مشغول ایتدی ایدی . سوکره بر عزیز دوستمه تورکجه ادبیات درسی ویرمک ، دها طوغروسی بو شیلر اوزرینه تعاطی افکار ایدوب بالاتفاق تحقیقاتده بولونمق صورتیله بروظیفه قبول ایتمشم . ظن ایدرم اون سنه دن زیاده بر مدت - همان بلافاصله ! - بو وادیده برابر چالیشدق ؛ وبالخاصه لسان بحثده معلوم اولان اک مشهور کتابلرک بر مهم قسمی کوردک . (linguistique) ده نیلن علمک ، قوانین طبیعی حیثیتیه ، ضبط وربطه آلدینی قواعد ایله ممکن اولدوغی قدر الفت واستیناس پیدا ایتدکن سوکره ، کندی لسانمزی - تحلیلی بر صورتده - تحقیقه باشلادقدی . لسانمزک منسوب بولوندوغی (Ouralo-altaïque) شعبه سی ، هنوز هر طرفی کشف اولونمامش ، اطرافیه فتح ایدیه ممش فسیح بر ساحه تتبع در ، (هند واوروپائی Hindo-européennes) جنسندن اولان فرنک لسانلری نسبتاً ، سائرلرندن دها ایی آکلاشلمش اولدوغی کبی ، بزه ده خصوصیتی ایله علاقه دار بولونمادی ایچون بالطبع بز - ایکی آرقداش - اورال و آلتای وادیلرینه آت سوردک واوراده تدقیقات واستکشافاته چیقدا ایدی . بوز حتمز بیوده اولمادی . بعضی نقطه لر بولدق . مثلاً : اوروپا وبالخاصه لاتین و آنغولوساقسون

لسانلرینه تمامیله قابل تطبیق اولان معهود (غریم قانونی la loi de Grimm) نى بزم تورک و آلتای لسانلرینه تطبیق ایدنجه بر جوق نقطه ده (بوط) کلدیکنی و تمامیله اویمادیغنی کوردک و بو قانونک دها ایی بردستوری اولمق لازمکله جکنی و شیمدیکی شکیلله ساحی اولدیغنی - بالمجبوریه - دوشونمک ایدی . کذلک (accent tonique) مسئله سی حقنده دخی براعتقاد ضروری حاصل ایتدکدی . بونک ، کلمات ، تلفظاً براستقطاب و یردیکنی و بو (polarisation) سیبله القاطک (morphologie) نى تغیر ایتدیکنی دوشونمکه مجبور اولدق ایدی . بو کبی شیلردن ماعدا ، صیغ افعاله ، اسملرک ، صفلرک ، ادواتک سورت تشکله واسباب تحوله دأثر بعضی فکرلر ایدیندک ایدی . الی آخره ...!

بونلر صرف لسانه عائد شیلردر ، شوق و ذوقی تمیه و ادامه ایدمک بر شدتلی مراق اولمازسه ، ذهن بوکبی اینجه و مبهم جزئیات ایله اوغراشه ماز . بنده بوکون اواسکی شوق قلمادی . فقط محترم آرقداشم فؤاد رائف بک اقدی [۱] عینی شوق ایله تتبعات و تحقیقاتنده دوام ایتدی و ایدیور .

بونکله برابر بن بو اوزون و دواملی تجربیلردن بر جوق وجهله استفاده ایتدم و بواسطه لسان بحثنه منحصر قلمادی . بعضی تحقیقات واردرکه ماهیتی و تعلقاتی اعتباریله ، بر جوق مسائلی تنویر و حتی حل ایدم بیامک ایچون ذهن بشره آیدینلق کوستریر و کیزلی حقیقتلر تعقیب ایدن مراق جلی مزه ، صاعلام برایب اوجی و یریر . مثلاً : شمندوفر تونلی یا یمق ایچون طاغیری دهلن عمله نک - بالصادف - بولدوغی مستحانات انسانیه و حیوانیه دن ، بر جوق فکرلر آله بیله جکی و بو فکرلرک ، منشأ انسان ، و تکامل مدنیت حقنده ، ... کره ارضک ادوار حیاتی و بناء علیه درجه نى حقنده بر سوری مسائل علمییه تولید ایدم جکنی ، ... ودها سوکره بومسائلک الجا آتیله کتب مقدسه نک متنی تأویل و یا خود تنقید

[۱] اعیانندن مرحوم رائف پاشانک بوبوک اولم و بوکون ادرنه طوبی قوماندانى فؤاد بکدر . فؤاد بک تورک لسانک تحلیله بوبوک بر موفقت اثبات ایتش و بو خصوصه موجود اولان اک مهم آثارى دقتله تنبع ایله مش و سوکره لسانک متاصرخی تدقیق و قواعد طبیعییه نى تنقیق ایچون تطبیقا . بولونمدر . مملکتزده بو شیلر ایچون اوندن عالم بر کیمسه بیلیمورم .

وتحقیق ایچسون ، عظیم بر بحث آجیله بیله جکفی بدایت امرده هیچ کیمسه خاطرینه کتیره مزدی .

لسان بختی ده طبقی بویله در ، دیه بیلیرم . بر اهمیتسز کلمه نك يك اسکی معناسی کشف ایدنجه ، او معنائک صابئی لکله ، بت پرستلکله علاقسه بر دلیل بولورسکز که قدرت اقناعیه جه تاربخک حتی آنتروبولوژینک دلائلندن هیچ آشاغی قلماز . بر آبدنک - مثلاً اورخون بالبالرینک - کتابه سنی اوقویوب اطرافله تأمل ایدنجه ، برچوق شیلر آکلارسکز وتاربخک روایاتندن زیاده بو آکلایشکزه اینانمق ایسترسکز! فرضا ایلاک اوکجه ، لسانک شکل واسلوب خصوصیسنه باقینجه قناعت ایدرسکز که اسکی دنیانک بر اوزاق یرنده بولونمش ویا شامش اولان بو اورخون تورکاری ، بزم سائر اقوام تورانیه نك جمله سندن یاقیندر . نانیاً کورورسکز که مدنیات قدیمه ده اک بویوک مسئله حیات اولان (حال حرب) ، اقوام برا کنده یی - زورله - یوغوروب بر (ملت) حالته نصل کتیرمشدر؟ . اونی کورور کبی اولورسکز ، - هیچ اولمازسه - بو مسئله ده حرب دائمی نك اک بویوک ، اک طبیعی بر (عامل agent) اولدوغنی ادما ایدن سوسیولوغلره براز حق ویریرسکز . ویرمه سه کز بیله ، سزی بوملاحظاتکز اجتماعیات وادیسنه سوروکار ویکی باشند اومهم مسئله لره مراق صالدریرسکز . صوکره اورخون کتابه لرنده بر قاج سطرلق ملاحظه یه تصادف ایدرسکز که ، قیسه قیسه ، کسک کسک ، قاطی قاطی ، مکرر جمله لرله ادا ایدلمشدر ، وبنم اعتقادجه جمعیات بشریه عارض اولان مرض اضمحلالک ، (décadence) ساده آجیق ، بلیغ بردستور افاده سیدر . بو طوغرو ومهم سوزلر ، قولاغکزده چینلایه چینلایه ذهنکزی اسکی ایرانک ، اسکی یونانک ، اسکی رومانک مزارستان مدنیته قدر کوتورور ، اومحتشم انقراض اوزرنده کزدریر . ابن خلدونک ، (J. W. Draper) جون ویلیام دره ی پهر (ک (بقل Buckle) ک ، (مومسهن) ک (غی بن Gibbon) ک) آنارنده موضوع بحث ومناقشه اولان او مدهش مسائل اجتماعیه یی تکرار خاطرلارسکز ، وبو سفر ده ایی اوقومق ، ده ایی آکلامق ایچون تکرار اومسئله لره ذهنکزی صالدریرسکز . چونکه ملت لک شرائط حیاته وعوارض

ممانته متعلق سرائر اونلرک ضمننده در؛ واونلری کشف ایتمک، بیلیمک لازمدیر.
مثلاً (قوداتقوبیلیمک) سزه صرف (linguistique) عائد بر ساحة تتبع وتدقیق
عرض ایتمکله قالماز. اوراده اسلامیتک وتلمیحات اخلاقیه نیک تورک روخنه
تورک ذهنتده حاصل ایتمدیکی تأثیراتی کورورسکیز؛ بونلری اورخون تورکاریله
مقایسه ایدرسکیز. وبو تأثیراته مقاومته آنجق صفوتی محافظه ایدمیلان اویغور
لساننک، چوقدن عجم (روح ادبی-سی) نه مغلوب اولمش بولوندوغنی (اولوغ
بغرا خان اوکتوسی) عنوانیله، او کتایده مندرج قصیده نیک اسلوبندن،
استعارات وتشبیهاتندن استدلال ایدرسکیز وشبهه سز بر صورتده استدلال
ایدرسکیز! بونقطه نظرندن کیفیتی تعمیق ایدنججه آکلارسکیز که ماهیت ومنشأ
اعتباریله یابانچی برمدنیت، بر ملتک روخنه اجرای فنون ایدرسه اونک
قدرت جاذبه سنه سلاح وقول قوتیله طایانیله ماز. سوکره بو خارق العاده کتایده
(بغرا خان ایلی) نیک تشریفاته وزرائک، سوباشی (یعنی سرعسکرک)، خاص
حاجبک (یعنی باش ماینجینک)، اهالینک ومختلف صنوف خلقک آدابه،
طرز معیشتیه، فصل آدملر اولملری لازم کله جکند دایره مهم تفصیلات بولورسکیز.
حتی (آشقه اوقومق، بارغوسن، بارماغوسن کراکنی) یعنی (یمکه دعوت
اولوندوغنی تقدیرده کیدیلوب کیدلمه مکده کرک اولان شرائطه؛ وکیدلیدیکی
حاله (نه کونهک یه کوسن بهمه کوسن) یعنی فصل یمک بهمه سی ونصل بهمه سی
موافق اولدوغنه دائر؛ (تیل نوردملری وسوز آسینلاری) یعنی آداب محبت
حقنده بیله تفصیلات کافیه کوریرسکیز. عوام ناس حقنده واونلرک طرز
اداره سنه دائر بیان اولونان ملاحظه لردن، عوام ایله فصل تماس ایدلمک
لازمکادیکنندن، و (اصلسز) لر حقنده اظهار اولونان نفرت وامنیته سز
لکدن وهلا قواعد حکومت و تشریفات اداره دن قطعاً آکلارسکیز که تورک
اداره سی اوتهدنبری (آریستوقراسی) اساسلری اوزرینه مؤسس بر طرز
حکومتدر. بونک اداره عسکریه ایله مناسبتی تحقیق ایدرسکیز، نیچون
بویله اولمش اولدوغنه دائر اسباب واضحه کشف ایدرسکیز. خصوصاً تورک

قومنک سجه عرقه سنی وجوده کتیرن ، اوکا قوامنی ویرن شرائط طبیعه واجتماعیه بی ده کشف ایتمش اولورسکز .

بوتون بوتبعات ، لسان تدقیقندن تولد ایدر ، فقط بونلر (linguistique) علمنک موضوعاتندن معدود اوله بیله جک مسئله لر دکلدرد .

بو تبعاتنک نتیجه سنی تألیف ایتمک ممکن اولونجه تورک ملتنک سوسیولوژیسی ایچون زمین تحقیق آچیلش اولور ، تربیه ملیه منر ایچون عرقی ، تاریخی واجتماعی بر نقطه نظر ترجیح ایدمک ایسه ک ، بو زمین بولق واونی نصفه ایتمک لازمکلیر . عصر لرجه یاشامش بر حقیقت تاریخیه وارکن ، نیچون مفکوره ملیه نامنه ماصال ترتینه مجبور اوله لم ۱۹ . . .

بن کندی کندیجه بو شیلره مراق ایدرکن ، ذهنمه لایح اولان ملاحظاتی دخی نظر دفته آلمش وقید ایتمشدم . تأسف ایدرم که اونلری تفصیلاً عرض ایتمک وبونجه سنه لک تجربه می - صحنه تنقیده - قویوب ، هر کسی ملاحظه دعوت ایتمک وقم یوقدر ، وهله بوشیلره اسکیمی قدر مراق قالمامشدر . فقط ایستردم که (تورکچی) لر ایکی ساحه ده کشفیاته چالیشینلر : بری جغرافی در ده یه جکم کلیر . چونکه تورک اقوامنک ، نرم لرده نشأت ایتدیکنی وهانکی طرفلره یورووش ایلدکلرینی ، وقوعات تاریخیه سیله قید و ضبط ایتمک وبو حرکتنک مجراسنی چیزمک بو طرز تبعه اساسدر . سوکره ، ایکنجهی ساحه تبعه اجتماعی ده یه جکم کلیر . زیر بونده اساس تورک ملتلرینک طرز اداره سنی ، شرائط اجتماعی سنی تشکیلات عسکریه وقانونیه سنی تحقیق ایدوب ضبط وربطه آلمق واوندن بر معنا جیقارمق در .

بز حیات و تربیه ملیه منری عرقنک سجه سنه اویدوره جق ایسه ک وبو خصوصه ده بزه تورکچی لر یول کوستره جکسه ، ظن ایدرم یولی بودر . او وقت یاییله جق مفکوره ، تاریخنمزنک عنعناتی تمثیل ایدر وتورک سجه عرقه سنه - ممکن اولدوغی قدر ! - اویغون دوشر .

رضا توفیق